

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet

**JEZIK, KNJIŽEVNOST, VREDNOSTI
JEZIČKA ISTRAŽIVANJA**

Zbornik radova

Urednice:
Biljana Mišić Ilić
Vesna Lopičić

Niš, 2013.

КЊИЖЕВНИ ПРЕВОД КАО ИЗРАЗ ЈЕЗИЧКИХ И КУЛТУРНИХ ВРЕДНОСТИ: 1001 НОЋ У ВЕРЗИЈИ СТАНИСЛАВА ВИНАВЕРА

Сажетак: У раду се анализирају лингвистички аспекти преводилачке технике познатог авангардног писца и преводиоца Станислава Винавера. На основу Винаверовог превода *1001 ноћи*, који је објављен 1950. године, указује се на разноврсне граматичке, лексичке и стилске интервенције којима се преводилац служи како би престилизовао текст изворног дела у оквиру специфичних кодова културе језика-примаоца. У основи овог процеса стоји креативна заиграност, „задовољство у тексту“, које подразумева да преводилац, поред доброг владања историјом матерњег језика и његовим семантичким потенцијалима, познаје и рецепцију верзија преводљеног текста у другим културама.

Кључне речи: Станислав Винавер, *1001 ноћ*, ангажовани превод, преводилачке технике, културни код

1. Увод

1.1. Преводилачки опус Станислава Винавера има статус јединствене стваралачке целине која, према мишљењу савремене критике, стоји у истој равни са његовим књижевним и есејистичким радом. Кроз око 14.000 страница превода са енглеског, француског, немачког, руског и чешког језика, Винавер је српској култури представио „оно што је у европској поетској модернистичкој традицији било најплодотворније и најживље“ (Тешић 2007: 10): „Алису у чаробној земљи“ Л. Керола; „Тома Сојера“ М. Твена; „Гаргантуу и Пантагруела“ Ф. Раблеа; „Велико завештање“ Ф. Вијона; „Бајке“ Х. К. Андерсена; „Доживљаје доброг војника Швејка“ Ј. Хашека и друго.

У контексту тумачења његовог стваралаштва, истакнута је важност Винаверовог преводилачког рада за Винавера – теоретичара језика, версификатора, метричара, стилистичара, лексиколога. Према речима С. Бабића, „све што је Винавер радио било је, чини се, припрема за остваривање изузетног преводилачког опуса“ (Бабић 1990: 373). Да би се именовано феномен Винаверовог превода – појма јединственог у српској и европској култури – скован је и термин *превинавероводилаштво*, којим се указује на чин преводљења као откривања културног и језичког идентитета изворног текста и његовог постављања у одређену перспективу према властитом језику и култури (према: Милић 1990: 359–360).

1.2. И поред свега изложеног, Винавер је међу самим преводиоцима (како се једном приликом изразио В. Кошутић) остао „до дан данас у толикој мери

несхваћен“ (Кошутећ 1960: 13). У савременом књижевном преводаштву, махом наилазимо тек на фрагменте његових методолошких идеја. Разлоге за ово треба тражити и у чињеници да Винаверови преводи нису темељније подвргавани језичко-стилским анализама у контексту рецепције и преосмишљавања изворног текста. Без тога се не може говорити ни о познавању, а самим тим ни о правилном вредновању Винаверових преводачких поступака и покушаја њихове интеграције у токове савременог књижевног превођења.

1.3. Из ових разлога смо одабрали да, са лингвистичког становишта, кажемо нешто више о великом Винаверовом преводачком подухвату у коме нарочито долазе до изражаја његова језичка бравурозност и стваралачки замах. Реч је о *Причама из 1001 ноћи*, на чијем преводу је радио од 1935. године,¹ а који је објављен 1950, у издању Матице српске. Поред излагања о начелима и мотивима којима се Винавер руководио приликом избора овог дела, у раду ћемо се позабавити и језичко-стилским поступцима нарочито одабраним да овом преводу дају његов специфични квалитет.

2. Винаверов приступ *1001 ноћи* у контексту европске преводачке традиције

2.1. У светском књижевном канону, *Приче из 1001 ноћи* заузимају важно место – премда је, по бројним питањима, статус овог дела сасвим посебан. Реч је о делу које нема именованог аутора, података о времену или месту настанка, а не припада ни једној одређеној националној традицији. Разноврсни елементи прича из *1001 ноћи* воде порекло широм Оријента: из Индије, Персије, арапских земаља. Уза све то, рецепција арабљанских приповедака на европском тлу представља интегрални део њихове форме, значења и литерарне вредности.

2.2. Почевши од 18. века, када је објављен први, Галанов превод *1001 ноћи* (који је извршио огроман утицај на све касније европске преводиоце) завладало је огромно интересовање за приче са Оријента. За читалачку публику, оне су представљале нешто попут „забрањеног воћа“ – чар егзотичног оријенталног етоса, који је по свему био директно супротстављен западњачком менталитету и културном коду. Као одговор на тако велико интересовање, током 18. и 19. века широм Европе настају њихови бројни преводи и прераде. Заводљива представа Оријента у европској књижевности, онаква каква је насликана у *Причама из 1001 ноћи*, умногоме је утицала на великане светске књижевности попут Волтера, доктора Џонсона и Гетеа, а међу савременим писцима на Х. Л. Борхеса, Салмана Рушдија и друге.

¹ За утврђивање генезе превода *1001 ноћи* кроз развој Винаверових ставова о језику у првој половини 20. века важан је следећи навод из његовог говора овом делу: „На преводу *Хиљаду и једне ноћи* радио сам пет година пре рата. Користио сам се углавном Мардрисовим преводом, а консултовао и друге текстове, немачке, енглеске па и самога старог Галана. ... Прочитао сам, наравно, о *Хиљаду и једној ноћи* све књиге до којих сам могао доћи. Стално сам тражио прикладне обрте у нашем фолклору“ (Винавер [1950] 1982: 452).

2.3. Сложена рецепција овог дела допринела је томе да *1001 ноћ* у историји преводјења задобије статус књижевног палимпсеста. Зависно од сензибилитета преводаца и духа епохе у којој је живео, приче из овог зборника су на европском тлу трпеле разне трансформације, интервенције на тексту, одбацавања неразумљивих делова, дописивања узбудљивих епизода, обогаћивања језика и стила приповедања. У складу са европским сензибилитетом, њихова динамика је појачана, а унети су и описи и квалификације који представљају типизирани представе људи са Оријента у европској култури.

2.4. Стилизовани превод *1001 ноћи* С. Винавера надовезује се на опсану линију књижевних утицаја. Његов превод стоји у непосредном дијалогу са Борхесовом поруком преводацима *Арабљанских приповедака*: „Сматрам да читалац треба да обогати оно што чита. Он и треба да погрешно разуме текст; треба да га претвори у нешто друго“ (Борхес, у: Блум 2012: 9, подвукли аутори). Борхесов апел коси се са императивом који представља опште место савремених приручника из теорије преводјења: да преводац као посредник између изворног текста и превода треба да буде „невидљив“, чисти проводник смисла исказаног у изворнику (према: Венути 1995: 1–42).

2.5. У наставку рада, на одабраним примерима ћемо истаћи лингвистичке аспекте Винаверове преводачке стратегије; као и њен значај за богаћење језичких и културних вредности.

3. Лингвистичком анализом текста, долазимо до закључка да се особеност Винаверовог превода *1001 ноћи* заснива на поступцима који се могу сврстати у три сложене категорије:

3.1. **Фолклорно бојење текста** на лексичко-семантичком и идиоматском плану;

3.2. **Кумулација и градација**, као стилски поступци нагомилавања реченичних или текстуалних чланова како би се постигли сложени експресивни ефекти; и

3.3. **Творба индивидуалне лексице**, са свим текстолошким и семантичким импликацијама ове појаве.

У делу који следи, рећи ћемо понешто о сваком од набројаних поступака и извести класификацију текстуалних јединица које улазе у њихов домен.

4. *Фолклорно бојење текста*. Када се говори о Винаверовом односу према језику, обично се прво спомене његово добро познавање сликовитости и поетичности народног израза. Узет као корпус приповедака који се првобитно преносио усменим путем, текст *1001 ноћи* у датом контексту представља срећан избор за преводаца који настоји да у превод угради типове језичке реализације које подражавају народни израз. Овим поступком, Винавер по сопственом признању евоцира архаизоване и поетизоване говорне форме, које

упућују на психолошке обрте и описе еквивалентне усменој и дијалекатској књижевности.

Овакво одступање превода од стандардног језика може се пратити на два плана: *лексичко-семантичком* и *идиоматском*.

4.1. *Лексички план* Винаверовог превода садржи јединице које деле две семантичке компоненте: социолекатску и хронолекатску (архаичну). Њиховом употребом, текст превода локализује се, путем реалија на које упућују, на социјалној и историјској равни. Тиме се текст, готово неприметно, преосмишљава у коду културе језика-примаоца.

4.1.1. Лексеме ове, комбиноване вредности, махом су *турцизми*. У тексту *1001 ноћи*, Винавер користи турцизме као стилске јединице којима се код читаоца евоцира слика Оријента у српској култури:

„Погледавши Алишара мало пажљивије, добра старка разумеде да је то тешки дерг и севдах, и да су му на срцу јади (2, 24); У средини унутрашње авлије има шедрван са четири наднесена лава од црвена злата (1, 52); Та препреденица увек [му] успе нешто у пехар ... она меће тешка бенђелука и он пада у сан (1, 54); Алах ће вас имати у виду за тај севап! (1, 70); Беше дан празнични и неки панађур (1, 225); Тек је сабајле, још други трговци не отворише радње (1, 233); Стрпљиво је подносио цурине ћефове (1, 276); Језик за зубе, тевабијо! (2, 38); На тај сам сутлијаш мераклија! (2, 38); Како бијаше јахач бињечија – то он хитро ускочи коњу на рамена (2, 81); Сада је поуздано да се цар учинио ашик на овога младићка (2, 47)“.

4.1.2. Поред турцизама, у преводу сродну улогу игра и *лексика својствена (раз)говорном језику*. Подражавањем говорног језика постиже се спонтаност приповедања, која неретко има и хуморно-иронијску димензију:

„Торњај се одавде, пасји сине! (2, 177); Тај матори кеша научник био је ругло од језива грдила (2, 80); Бре, бре, проклети Аладине, бићеш кажњен по заслуги! (2, 203); Аладин и мати му опет се поткрпише, да проживе који дан (2, 215); А цар устаде ... посади га крај себе, јеђаше с њим барабар (1, 37); Аладин искрљештио очи од чуда (2, 197); Таман се спремио да забагља прстекање у ђаконију преукусну (2, 35); Дан и ноћ сучем и предем памук е да бих сконаторила коју злехуду црквицу да купим бар танку проју (2, 191); Аладин ... је био ... сасвим посувраћен и упуштен, и већ од малих ногу дерле посве наопако (2, 184); Ова је соба – моја соба, јес' вала! (2, 150)“.

4.2. Поред лексичких, значајан део поступака којима се боји превод у фолклорном кључу чине *идиоматске целине*, које припадају прагматичком нивоу употребе језика. У тексту, овакве целине се реализују са комбинованим значењем. Њихова семантика највише зависи од форме на коју својим постанком алудирају.

4.2.1. Тако су у преводу нарочито чести *фолклорно мотивисани идиоми*, одн. идиоматске целине које су грађене према стиховима из народне поезије:

„И мало било, за дуго не било, већ је отров кружио по царевоме животном току (1, 45); А чим свану и ограну сунце, он устаде и пође у дворану правде (2, 5); Абул-Хасан ... погледа најзад Масрура у повије, међу очи двије, па ће му срдито рећи: ‘Ко си ти, море?’ (2, 138). Отац мој ... и крај све радости своје што има од срца порода ... био је у голомој бризи (1, 111); Дај да видимо шта имаш најлепше и најскупле, јер то је за ову лепоту девојку! (1, 133); Знаш ли, јад те не знао, што сам те довео преда се? (1, 41); И најзад завика: ... Жива моја на рамену глава! о везире мој, што је то лепо! (2, 228)“.

Посебан вид наративности у изложеним примерима постигнут је захваљујући употреби фолклорних идиома у прозном тексту. На тај начин, превод се обогаћује семантичко-стилским јединицама изграђеним према унутрашњој мелодији и ритмичној организацији десетерачког стиха.

4.2.2. Засебан тип идиома у Винаверовом преводу припада домену *устаљених фразеолошких форми* – израза, пословица и узречица – које су својствене (раз)говорном стилу. Нарочито се истиче њихова употреба у управном говору, чиме се потцртава припадност ликова који их користе специфичном друштвеном слоју. Захваљујући транспозицији језичких кодова која лежи у позадини овог процеса, ликови из оријенталних средина у тексту *1001 ноћи* проговарају као људи из нашег народа:

„О, чедо моје, о да ти је да сабереш памет у главу! (2, 24); Далеко ти лепа кућа! Зашто хоћеш моју смрт? (1, 32); Дођох у овај крај да обављам свој занат и да живим од својих десет ноката! (2, 35); Иде време, носи бреме, године су то, и ја сам много остарела (2, 192); Зло од тебе и наопако што ... си тако пизмен на ме (2, 158); Алах и душа! (према: *Бог и душа!*; 2, 161); Плећа моја нису више кадра да издрже замор и тегобе, као некада, во времја оно! (2, 192); Кад Алишар виде да му се неће моћи на ино, он рече хришћанину: ‘Одох на пазар’ (2, 21); Тада домаћица, пошто се мало поначинила, седе на кревет (1, 74)“.

5. *Кумулација и градација*. Конструктивне преводилачке стратегије у тексту *1001 ноћи* чине кумулација и градација. Овим стилско-семантичким поступцима постиже се посебан, згуснутији вид композиције текста. Стога они превазилазе равнан описа и постају равноправни чиниоци у преношењу садржаја књижевног дела.

5.1. У литератури, *кумулација* се обично дефинише као средство нагомилавања истородних реченичних чланова који се синтаксички и семантички редуликују (Ковачевић 2000: 151 и д.). Код кумулације, сваки наредни члан низа „понавља архисемску и додаје диференцијалну семантичку компоненту, што омогућује да се опетовани референт стално појављује у ’новом руху’“ (И.: 153). Као таква, кумулација у тексту не значи механичко понављање информације, већ стварање другачијег, новог, сликовитијег садржаја (Лотман 1976: 180).

Као поступак који омогућује семантичко нијансирање текста кроз варирање његових лексичких елемената, кумулација чини значајан део Винаверове

преводиличке стратегије. Њена класификација заснива се на типовима поновљених елемената у преводу, па разликујемо кумулацију објекта, одредбе и предиката.

5.1.1. *Кумулацијом објекта* ствара се слика интензивног доживљавања и истицања предмета радње. Кумулиран објекат се јавља у синонимном низу, као варирање творбене основе:

„Приповедали [су] чуда и чудеса о чудесноме крају Мисира (1, 218); Никада у својим путошћима не видех чуда и чудила зачуднијег! (2, 68)“;

– или као варирани низ лексичких еквивалената синонимног значења:

„Може [се] догодити да код својих пријатеља сретнеш каквог брбљивца, каквог преклапала, каквог наметљивца, каквог баљезгала, каквог блутишу, каквог празнословца, каквог лапарала који ужива у излишним речима (1, 262); Ти ниси знала да ми он ни по чему није стриц, брат оца мога – тај обмањивач ... тај проклетник магребљански, тај вештац и лажац, тај препредењак и угурсуз, тај шерет-будала, тај орјатин и пангалоз, та врдalama, та цукела, та неопранштина погана, тај нечастивац коме нема премца што је игда врагова на читавом шару земаљском (2, 208); Жена се договорила са мужем да се прошегачи са мојим блесавком братом, и да начини од њега триста витлаја, зафрктаја и спрдњи (1, 272)“.

5.1.2. Са друге стране, *кумулација одредбе* служи као средство понављања и варирања својстава субјекта, у циљу стицања обухватније слике о њему. Понављањем одредбе инсистира се на основним карактеристикама појма, чиме се он изолује и додатно нијансира:

„Бафар дође тако кући ... утучен, очајан, преочајан (1, 144); Показа се витка и танана, вижљаста и танковита и танковијаста, као младо палмово стабло кад подрхтава на свежем ветру (1, 277); Желим да ми донесеш за јело ђаконија ... изванредно мрсних и преизврских, сочних и смочних! (2, 212); То је чудо најчудноватије од свих чудеса и чудотворстава! (2, 49); Она те нестрпљиво чека да с тобом проведе ноћ, у сласти и миљу и у шала изобиљу! (1, 273); На врату ђердан који вреди безброј безброја и бездан бездани златника! (1, 170)“.

5.1.3. Коначно, *кумулацијом предиката* као преводиличким поступком осликава се динамика радње, што чини једну од базичних наративних стратегија у тексту *1001 ноћи*. Задржавањем на предикату преводаца даје утисак ширине и успорености, али и детаљности приповедања, што је нарочито важно у оним описима који захтевају богатији опис интеракције између субјекта и његове околине:

„Ја наредим да се донесе, а он од свачега штипну, пипну, цврцну и чалабрцну (1, 260); Стаде да барата са мирисима ... њухаше, њушкаше, прињушкваше, једно за другим, и то тако споро ... да сам осетио да

душа хоће из тела да ми изађе (1, 260); Само је гледао у горњи прозор, и тако се загледао и заћорио, и заблесавио, и забрљавио, до самог мрака (1, 270); Она га гледну подругљиво, гледну и згледну, и догледну и разгледну, и оком мигну и шибну и погледом пронице (1, 271); Отац пак њен, видећи је у томе стању, узео је љубити, љуљкати, тетошити (1, 95)⁴.

5.2. За разлику од кумулације, стилски поступак *градације* подразумева низање текстуалних елемената, најчешће интензификативног типа, путем кога се постиже семантичка изражајност ширих текстуалних целина. У преводу *1001 ноћи*, градација се најчешће јавља у посебном облику, као стилски поступак римовања напоредних исказа:

„Не личи везирскоме сину, васпитаноме с пуно мара, да упадне у дућан кога било колачара, са пазара, и саблазан ствара, као да му је све добога равно, и чак и да једе јавно! (1, 186)⁴.

Из наведеног примера је видљиво да за апозитивном одредбом, у истом градационом низу, следе два објекта у облику зависних изричних реченица. Начинска одредба *као да му је све добога равно* из другог објекта повезује се са трећим објектом (*и чак и да једе јавно*), при чему промена риме сигнализује приближавање смисаоног климакса. Тако се, коришћењем поетских могућности српског језика у оквиру сложених синтаксичких структура, истовремено постижу и експресивност и висок ниво текстуалне кохезије.

5.2.1. Поступак градирања лексичких елемената назива се *римованим* или *формулаичним* описом, и доста је чест у преводу *1001 ноћи*. Налазимо га у случајевима када лексичким низом треба изразити преобиле ствари у приповедачевом окружењу, нпр. када се дочарава приказ трпезе препуне колача:

„Биле су ту гурабије, батлије и златлије и татлије-бератлије, и пите мускатлије и крцатлије, и снохватлије, и лимун-торте од сваке сорте, и шећерњаци и мушебаци и слатко од диња и шећерлема из скриња, и ситни задевци и кадифли-надевци, и уштипци чудесни и медањаци бесни, све што воли маторац и дете, кадифли-колачи, медени колачићи и паштете! (1, 62–63)⁴.

На римоване лексичке низове, у сродним контекстима, наилазимо и у случајевима када се прекићавањем описа постиже ефекат заокружености или потпуности појма:

„Он [султан] нареди једном од млађих робова да му оседла мазгу велика крака, брза корака. И роб спреми најлепшу мазгу, блиставих длака, велика крака, брза корака, оседла је седлом од златних трака, оба стрмењака од индијског свлака, и мазга беше к’о млада пре брака, сјајне одежде и висока знака (1, 152); Уверен сам да си провео ноћ у чистом блаженству, у милошптама без броја, у игри и поигравању, у пољупцима и грљењу, у гризењу и мазењу, у дражењу и блажењу, од мрака до зрака! (1, 273); Султан имађаше сеиза човечуљка, грбавка и патуљка, грбава му плећа, а на грудима грба још већа (1, 166)⁴.

5.2.2. Као што је из изложеног видљиво, римовани опис обично обухвата напоредне градиране низове који функционишу у оквиру једне реченице. Обично се ради о два низа који стоје у семантичкој опозицији; али овај тип описа може садржавати и више њих у симултаном односу:

„Шта би ти рекао о лепом дворцу са водом текућницом, воћкама садницама, вином у купама преливницама, женскињем кршним што се у снази превија и савија, гиба и изгиба, са образима рујним, са телом бујним, са гласићима милобрујним, а свега ту што ти срце зажели, што ти срце весели, од јутра до мрака, од таме до зрака? (2, 237)“.

6. *Творба индивидуалне лексике*. Преводилачки поступак коме је Винавер у тексту *1001 ноћи* посветио велику пажњу, јесте творба и употреба индивидуалне лексике. Поред тога што ова лексика надахњује и раскалупљује језик књижевног дела, она, својом вербалном ефективношћу, служи и као средство приближавања превода језичком духу изворника.

У складу са конвенцијама употребе индивидуализама у књижевном тексту (опширније у: Ивановић 2012: 97–99), можемо тврдити да се овај тип лексике у Винаверовом преводу јавља са двојаком мотивацијом.

6.1.1. Први случај њене употребе спада у домен *актуализација*, односно, индивидуално скованих речи које не могу стајати изван исказа у коме су употребљене. Пошто је значење ових речи везано за лексички контекст у коме се реализују, оне обично чине делове атрибутивних синтагми, са функцијом сужавања и прецизирања значења главне речи са којом чине једну семантичку целину:

„А ти поведи собом мернике-зрнаре (→ *оне које мере жито*) (1, 214); Имате ли у врећи какву добру причу, чудесну скаску ... кажу неоспорку (→ *причу за коју се верује да је истинита*), да нас забавите? (1, 69–70); На грудима му виси плоча од олова, а на њој су урезана слова амајлијска и знаци тајнописи! (→ *знаци писани тајним писмом*) (1, 106); Уседе на мазгу жеравку (→ *жустру мазгу*) (1, 155); После опет ударе у пиће, све из исте чаше пехарлије (→ *чаше у облику пехара*) (1, 68)“.

6.1.2. У актуелизације се убрајају и речи које, својом мотивацијом, представљају алузију на реч пореклом из књижевног језика. Тако, у једном опису драгог камења, преводилац пореди њихов сјај са утисцима који се, у природи, стичу о њиховој боји, стварајући тиме потпуно нове називе:

„[Ту су] били чисти рубини, алем-гранати, зумбул-камичци, корали и карнеоли; зелени пак: ... морски јасњаци-пучинаши; плави бејаху: ... небесници и небоплавци; ... они пак других боја непознатих бејаху: ... светлаци, ведрици ... прозрачници, крвљаци ... златошкриљци (2, 202)“.

6.1.3. У оквиру истог поступка, Винавер радо алудира на сопствене литерарне узор, пре свих на Лазу Костића, стварајући тако комбиноване сложенице које својом природом актуелизују лексички опус овога песника:

„И узе од сваке по један огризак недрогриз (1, 67); И од сваке узе по један уштипак грудостип (1, 67); На лице ставим малену ферецу, пошто сам очи подвукла црним гаром окогаром (1, 131)“.

6.2. Са друге стране, под појмом *псеудомотивације* подразумева се сродност индивидуализама са устаљеним творбеним моделима, која омогућује привид њихове припадности регуларним творбеним типовима изведеница и, у складу са тим, њихов даљи пријем у књижевни језик. Исходиште псеудомотивације као појаве увек почива у народним моделима творбе, неретко у Вуковом *Рјечнику* – што значи да, применом овог поступка, преводилац настоји да створи утисак да новоскована реч већ припада народном језику. На тај начин се заобилази процес лексичке регулације, који из језика природно елиминише бројне индивидуално сковане речи.

6.2.1. Поред тога што Винавер кује нову лексику, он одлично познаје и фонд матерњег, српског језика. Тиме је теже разлучити шта од употребљених речи припада општекњижевном фонду, а шта је његова лична творевина. Тако се у примерима из *1001 ноћи* може наићи на комбиновану употребу две речи од којих је само једна општекњижевна:

„Стадоше да обилазе огромне дворане, пусте и настањене једино муком и ћутом (реч *ћут* је настала аналогично према *мук*) (2, 58); Путири и пехари, све купе од камења драга, послужавници, подноси и предржи од жада и ахата (реч *предрж* је настала аналогично према *поднос*) (2, 71)“.

6.2.2. Домену псеудомотивисаних индивидуализама припадају и антропониими изведени помоћу суфикса **-ић**, који поседују мотивацију пејоративно-фамилијарног типа. Њиховом употребом у тексту постиже се позитивна афектација исказа, као што је случај у примерима:

„Какву би срећну и пријатну ноћ провели да смо били прости од ових несрећниковића (1, 78); Који одбије госту да са њиме поруча, ван сваке је сумње копилян и копиловић! (2, 21); Он обзнани раставу брака између кћери му Бадрул-Бадуре и младога везиревића (2, 243)“.

Закључак

7.1. Кроз анализу Винаверових преводилачких поступака, у тексту *1001 ноћи* уочена су три главна типа језичких стратегија које чине да овај превод буде схваћен као висока културна вредност. То су: фолклорно бојење текста (превод садржи богату ризницу народних израза); кумулација и градација текстуалних елемената (превод је синтаксички крајње комплексан); и творба индивидуалне лексике (превод садржи бројне стилско-лексичке иновације несвојствене стандардном језику).²

² Списак Винаверових преводилачких стратегија се овим не исцрпљује. Ван фокуса нашег истраживања (усмереног на прозни текст) остали су Винаверови препевни песама из *1001 ноћи*, који успостављају јасну паралелу са његовом поезијом. Обимније истраживање треба посветити и појави когнитивног објекта (нпр. *кажи нам кажу, нариче нарицаљку, сазнаде знање, језди*

7.2. У истом контексту, преводачки опус С. Винавера, али и других одабраних аутора, потребно је даље истраживати и анализирати на лингвистичком плану. Крајњи циљ овог истраживања је усмерен на израду (што потпунијег) инвентара преводачких поступака, као скупа креативних приступа језику у оквиру једне књижевне епохе (авангарде, модернизма итд.).

Литература

- Бабић, С. 1990. „Библиотека ’Преводи Станислава Винавера’“, *Књижевно дело Станислава Винавера, зборник радова*, Београд–Пожаревац: Институт за књижевност и уметност – Браничево. 373–377.
- Bloom, Н. 2012. „Gardens of Uneathly Delights: ‘Stranger Magic’ by Marina Warner”, *New York: The New York Times Sunday Book Review* (25.3.2012). 9.
- Venuti, L. 1995. *The Translator’s Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge.
- Винавер, С. [1950] 1982. „Хиљаду и једна ноћ“, поговор *Причама из 1001 ноћи*, том II. Нови Сад: Матица српска. 449–454.
- Еко, У. 2011. *Казати готово исту ствар (искуство превођења)*. Београд: Паидеиа.
- Ивановић, Н. 2012. „Индивидуална лексика: творбено-семантичке и творбено-стилске одлике индивидуализама у српском језику (на материјалу из Речника САНУ)“, *Са времена проучавања језика и књижевности* III/1, Крагујевац: ФИЛУМ. 85–100.
- Ковачевић, М. 2000. *Стилистика и граматика стилских фигура*. Крагујевац: Кантакузин.
- Кошугић, В. Р. 1960. „Један препев необичан“ (поводом Винаверовог препева Валеријеове песме *Гробље крај мора*), *Летопис Матице српске* 385/1, Нови Сад. 13–36.
- Лотман, Ј. М. 1976. *Структура уметничког текста*. Београд: Нолит.
- Милић, Н. 1990. „Превинавероводилаштво“, *Књижевно дело Станислава Винавера, зборник радова*, Београд–Пожаревац: Институт за књижевност и уметност – Браничево. 359–371.
- Петковић, Н. 1975. *Језик у књижевном делу*. Београд: Рад.
- Приче из 1001 ноћи I–II*, с француског превео Станислав Винавер, Нови Сад: Матица српска, 1950 [1982].
- Ружин, Т. и Ивановић, Н. 2009. „Језик као средство преосмишљавања идентитета књижевног дела (анализа лексике првог српског превода *Књиге о дунгли* из 1924. године)“, *Зборник радова Филозофског факултета у Нишу*, Ниш: Филозофски факултет. 109–122.
- Тешић, Г. 2007. „Фајл *ВИНМИР* (уводне белешке приређивача)“, у: Тешић, Гојко (прир.), *Цитат Винавер*, Београд: Културни центар Београда.
- Ђорац, М. 1982. *Метафорски лингвостилеми*. Београд: Привредно-финансијски завод.
- Хлебец, Б. 2009. *Опита начела превођења*. Београд: Београдска књига.

језду и сл.), који се доста често јавља у тексту превода. Посебну пажњу Винавер је посветио и ономастици.

Nenad Ivanović, Tatjana Ružin Ivanović

**LITERARY TRANSLATION AS AN EXPRESSION OF
LINGUISTIC AND CULTURAL VALUES: *A THOUSAND AND ONE
ARABIAN NIGHTS* ADAPTED BY STANISLAV VINAVER**

Summary

Tales from *A Thousand and one Arabian Nights* are a literary work which has exerted major influence on Western literature, particularly concerning the development of the novel as a genre. The linguistic analysis of its translation into Serbian by Stanislav Vinaver reveals that he deployed a variety of grammatical, lexical and stylistic devices so as to remodel the text of *Arabian Nights* within the framework the culture code of the target language. For this reason, the inventory of Vinaver's ingenious translation procedures in this book is vast: register variations, coinages and nonce-formations, cumulation of expressive lexis, usage of folk idiom for stylistic purposes, etc.

On the whole, our taxonomy of culture-specific language and style used in this superb translation of *Arabian nights* also serves to bring into focus Vinaver's firm conviction that a significant literary work translated into Serbian should function as a repository of our linguistic and cultural values.

nenad.ivanovic@isj.sanu.ac.rs
tanja.ri80@gmail.com